

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'ndan Türkiye Kalkınma Bankası'na: 1975-2001 Döneminde Kurumsal Yapıdaki Temel Dönüşümler Üzerine Düşünceler ve Bazı Öneriler*

Serdar ŞAHİNKAYA**

Mali kesim / mali piyasalar esas olarak da bankacılık kesimi; tasarrufların toplanması ve toplanan bu tasarruflardan oluşan fonların, reel sektör yatırımlarına kanalize edilmesini kolaylaştırması nedeniyle sermaye birikiminin oluşumuna katkıda bulunur ve dolayısıyla iktisadi kalkınma çabalarında kritik bir rol ve öneme sahiptirler.

İktisadi kalkınma / büyüme için; mali kesimin (özellikle bankacılık kesimi) ekonominin reel kesimiyle paralel bir gelişme göstermesi zorunludur. Kullanılabilir fonların yatırımcılara kısa ve dolaysız yoldan ve de asgari kaynak maliyetiyle aktarılabilmesi mali piyasaların / bankacılık sektörünün sağlıklı çalışmasına bağlıdır. Unutulmamalıdır ki; bankaların temel iktisadi fonksiyonu, ülkenin iktisadi büyümesinin sağlanarak refah düzeyinin yükseltilebilmesi için tasarruf - yatırım ilişkisini düzenlemek ve ödünç verilebilir nitelikteki fonları verimlilik düzeyi yüksek yatırım projeleri arasında tayınlamak / dağıtmaktır.

Özellikle 1970' lerin ikinci yarısında gelişmiş ekonomileri saran mali liberalizasyon süreci 1980'lerde Türkiye' yi etkilemiş ve bu sürecin giderek derinleşmesi ile birlikte, başta bankacılık kesimi olmak üzere, mali kesim ve kurumların politikaları belirlenirken ülkenin sermaye birikimi, gelişme ve sanayileşme hedefleri ve teknik tercihleriyle birlikte düşünme geleneği ihmal edilmiştir. Bu ihmalin, ülkenin büyüme ve bölüşüm cephelelerini ne şekilde tahrip ettiği gerek yabancı dildeki gerekse de kendi dilimizdeki bir çok araştırma ile saptanmıştır. Varlık nedeni esas olarak üretken reel kesim faaliyetlerini fonlama olarak belirlenen bankacılık kesiminin asli fonksiyonunu yerine getiremeyiş /getirmeyişinin de bu tahribatta rolü bulunmaktadır. Ancak, unutmamak gerekir ki mali kesim ve özel de de bankacılık kesimi faaliyetleri, merkezi otoritenin belirlediği iktisat politikaları ile uyumlu olmak durumundadır. Bu uyum, Türkiye'nin 1980'li yıllar sonrasını takibeden süreçte tam bir senkronize görüntü arz etmektedir. Türkiye' deki mali sistem ve özellikle de bankacılık sisteminin ekonominin reel kesim faaliyetlerine paralel gelişmeler gösterdiğini ve olumlu – katkıda bulunan etkiler yarattığını özellikle 24 Ocak 1980'den buyana (dahası 1989 yılındaki 32 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı sonrasında) tesbit etmek oldukça güç gözükmektedir.

İncelemeler, ülkemizdeki mali liberalizasyon çerçevesinde tercihli krediler sisteminin hemen tümüyle ortadan kaldırıldığı, kalkınma ve yatırım bankacılığının etkisizleştirildiği, özellikle sınımaı temelli komple yeni yatırım ve modernizasyon projelerini uzun vadeli düşünme alışkanlıkları olmayan "ticari" esaslı mali kuruluşların iradesine ve hatta esaretine bırakıldığı izlenimlerini veren bulgulardan oluşmaktadır.

I. Giriş

1923 - 1980 dönemi ülkemizdeki gelişmeler iktisadi tarih açısından irdelendiğinde; üretim güçlerinin küçümsemeyecek bir hızla geliştiği, Türkiye ekonomisinin duragan değil, dinamik bir özellik kazandığı ve ülkemizde kapitalizmin geliştiği ve yerleştiği tespitinde bulunmak imkân dahilinde olmakla beraber, Türkiye hem dünya ekonomisi ile eklemlenmesinde, hem de içsel olarak kronik gerilik unsurları taşımaktan kurtulamamıştır.

* ODTÜ Ekonomi Kongresi VI için hazırlanmıştır. Bildirinin ilk versiyonu, "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası AŞ.' den Türkiye Kalkınma Bankası AŞ.'ne " Bir Modelin ve Dönüşümün Kurumsal Öyküsü" başlığı ile Prof. Dr. İsmail Türk'e Armağan, SPK Yayın No: 54. Aralık 1996 s.471-497'de yayınlanmıştır. Metin, yeniden gözden geçirilmiş ve çokça yeni ilavelerle neredeyse yeniden yazılmıştır. Bildirideki görüşler Türkiye Kalkınma Bankası'(TKB) nın resmi görüşlerini yansıtmamakta olup, TKB'ni hiç bir biçimde bağlamaz.

** Dr. mülkiye Genel Yayın Yönetmeni.

Gerek üretim güçlerinin gelişiminde, gerekse de üretim ilişkilerinin dönüşümünde gözlenen "*hızlı büyüme*" ile "*kapitalizmin gelişmesi*" biçiminde de ifadesini bulan dinamizmin saptanması bu oluşuma refakat eden gerilik unsurlarının, yapısal bozuklukların ve kronikleşen hastalıkların da bertaraf edildiği anlamına gelmemelidir. Gerçekten de Türkiye'nin gelişme süreci, örneğin XVIII. ve XIX. yüzyılın Batı Avrupası'nda sanayi devrimi ile olgunlaşan kapitalist gelişme biçimlerinden belirgin farklar içermektedir, ve bu farkların önemli bir bölümü, bu iki gelişme arasında yaklaşık bir buçuk yüzyıllık bir mesafe olmasından da kaynaklanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'si'nin devraldığı gerek reel iktisat gerekse de mali kurumlar açısından cılız miras üzerine inşasına karar verilen "*muassır medeniyet seviyesine ulaşmış ülkeyi*" tahayyül edenlerin özlemleri ve soylu çabalarıyla Türkiye, milletlerin tarihlerinde oldukça kısa sayılabilecek bir sürede iktisadi ve sosyal gelişme açısından ciddi mesafeler almıştır.¹

Cumhuriyet sonrası dönemde 1980'li yıllara kadar bazı dönemlerde öncelikler yer değiştirse de esas olarak iktisadi büyümenin, sermaye birikiminin sürükleyici sektörü olarak sanayi sektörü seçilmiş, hemen hemen kaynak seferberliği bu seçim etrafında örgütlenmiş ve sanayi sektörüne yapılan yatırımlar büyük oranda kamu kesimi yatırımlarının öncü dinamizmi paralelinde gerçekleştirilmiştir. İşte genellikle sanayiinin lokomotifliğinde gerçekleştirilen bu büyüme politikalarının finansmanı; "*sektörel tercihler dahilinde ülkedeki hakim birikim modeli veya kaynak tahsisi önceliğine göre finansal kurum, mali araç (kredi kurumu ve kredi) oluşturma, var olanları islah etme ve de geliştirme*" teması dahilindeki politikalarla gerçekleştirilmiştir.

1924 yılında **İş Bankası** ile başlayıp, **Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası** ve **Emlâk ve Eytam Bankası** ile devam eden Milli Bankacılığın geliştiği dönem, 1930'lu yıllarla birlikte yerini, kapitalist dünya ekonomisi büyük buhran içinde sürüklenirken dışa kapanarak ve devlet eliyle bir ulusal sanayileşme hamlesini destekleyecek devlet işletmeciliği paralelinde, **Sümerbank**, **Halk Bankası**, **Belediyeler Bankası** ve **Etibank**'ın faaliyetlerine bırakmıştı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde Dünya Bankası'nın (özellikle) **fikri ve mali desteğiyle** oluşturulan **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası**; özel kesim yatırımlarına finansal destek sağlamak üzere farklı bir birikim modelinin öncüsü ve geçmişten kopuşun bir örneği olarak kurulmuştu.

1960'lı yıllarla birlikte ekonomi planlama tabanına oturtulmuş, Türkiye'de 1946-1960 dönemindeki iktisat politikaları terk edilerek sınai ürünlerin ithali yerine, yeniden, yerli üretimin

¹ Devralınan iktisadi mirasla ilgili olarak özellikle bakınız: (Aktan,1968), (DPT,1969), (Ökçün.1970), (Çavdar.1973), (DİE.1973), (Boratav.1982 ve 1988), (Keyder.1982), (Şahinkaya 1999), (Tezel.1982), (Tekeli-İlkin.1982 ve 1983). Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete kalan iktisadi miras; yüzde 77'si köylerde yaşayan 13 milyon nüfus. Çalışan nüfusun yüzde 82.6'sı tarımda, yüzde 5.6'sı sanayi, yüzde 4.8'i ticaret ve yüzde 7'si hizmetler sektöründe istihdam edilmekteydi. Tarımın milli gelir içindeki payı yüzde 67, sanayiinin yüzde 10 idi. Tarım kesiminin geriliği ülke ekonomisini karakterize ediyordu. Cumhuriyet kurulduğunda, toprakların ancak yüzde 5'nin işlendiği ve toplam traktör sayısının 220 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Var olan sanayii ise daha çok gıda ve tekstil sektörüne ait işletmelerden oluşmaktaydı. Batının sahil şehirlerinde kümelenmiş 200 civarında orta ve büyük, Anadolu'da da 30.000 civarında küçük sanayi işletmesi vardı

sağlanması esas alınmıştır. Dönemin kendine özgü iç ve dış koşulları dolayısıyla sınai temeli zayıf olan bir çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de birikim rejimi devlet himayesinde ithal ikâmecî bir özellik göstermiştir. Temel tüketim mallarında yerli üretim sürecini başlatan uygulamalardan sonra, 1970'lerde bu kez ara ve yatırım mallarının yerli üretimini gerçekleştirmek dönemin sanayileşme politikalarının başlıca amacı olmuştur. Bu dönemde; Bankacılık sistemi içinde var olan **Türkiye Turizm Bankası, TC. Turizm Bankası'**na dönüştürülerek sınai gelişmenin ihtiyacı olan döviz talebinin bir bölümü için turizm gelirlerinin artırılması noktasında, gerek örnek tesisleri gerekse de finansal destekleriyle katkıda bulunma gayretleri sürdürülürken, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile İktisadi Devlet Teşekkülleri' nin finansal sorunları için **Devlet Yatırım Bankası**², özel sektör sınai projelerinin finansmanı için de **Sınai Yatırım Kredi Bankası**³ ve 1970' li yılların ikinci yarısı başında da, kısa dönemde yüksek getiri bekleyen küçük tasarrufların (işçi dövizleri ve yurtiçi tasarruflar) yöneldiği küçük imalat birimleri oluşturma çabalarını destekleyecek **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası** ihdas edilmişti (Akgüç,1987:Passim; Şahinkaya1999).

İşte bu bildiri ile; **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB A.Ş.)** ndan **Türkiye Kalkınma Bankasına (TKB)** uzanan zaman dilimi, kuruluşun başlayarak günümüze uzanan süreç içinde kurumsal yapıdaki ana çizgilerin evrimindeki dönüşümler incelenerek kimi politika çıkarımlarına dönük önerilerde bulunulmaya bulunmaya gayret edilecektir.

II . İşçi Yatırım Bankası Kurulması Hakkında Tartışmalar ve Çabalar

Ülkemiz, içinde bulunduğumuz 2000'li yılların ilk yarısında da 1960'lı yıllardaki gibi hareket noktası / noktaları değişmeyen iktisat politikaları tartışmalarını, farklı bir ifade ile de **iktisadi büyümenin sürükleyici dinamizmini hangi sektör ya da sektörlerin taşıyacağını ve bunun finansman kaynaklarının neler olabileceği / olması gerektiği temelindeki tercihlerini belirleyebilmiş görünmemektedir.**

Tartışmaların sürekliliği, toplumsal dinamiklerin ve konjonktürel değişikliklere uyum sağlama kabiliyetinin yüksek olması gibi nedenlerle açıklanmaya çalışılsa da, Türkiye'nin makro iktisadi performansının (*esas olarak reel sektör gelişmeleri açısından*) 1960-1980 dönemi ile 1980 sonrası döneminin karşılaştırılmasında birinci dönemin, ikinci döneme göre daha başarılı olduğunu saptayan ve yorumlayan ampirik malzeme destekli bir çok çalışma mevcuttur. [*Bu noktada odaklaşan tartışmaların analizi, konu ile ilgili teknik literatür ve 1980'ler dünyasındaki laboratuvar ülke deneyimleri ve de ülkemize yansımaları hakkında birkaç örnek için bknz: (Boratav,1995), Kazgan,1994), (Şahinkaya,1992) ve (Uygur,1991)].*

Kırk yıldır her türlü canlılığı ve çeşitliliği de süren tartışmalar, kalkınma ve büyüme çabalarının planlama tabanına oturtulduğu dönemlerde daha da yoğun olarak görülmekte idi. Bir de bu dönemin ayırdedici özelliği ülkemizden oldukça yüksek sayıda işgücünün yurtdışına göçünün yaşanmış olmasıdır. 1961 tarihinde Türkiye ile Federal Almanya arasında işçi göçü konusunda

² Bugünkü Türk Eximbank.

³ SYKB, Haziran 2002 itibarıyla TSKB ile birleşmiştir.

imzalanan anlaşma çerçevesinde, aynı tarihte sadece Almanya'ya olmak üzere 1746 işçi gönderilmiştir. O yılı takibeden dönemlerde diğer Avrupa ülkelerine de yönelen işçi göçü 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren yönünü Batı Avrupa ülkelerinden Orta-Doğu ve Arap ülkelerine çevirerek sürmüştür. [Bu konudaki gelişmelerle ilgili ayrıntılar için bkz: (Apak,1993:passim)].

Kitlesel olarak işgücü ihraç etmenin yaratacağı yüksek risklere rağmen, 1960 ve 1970'li yıllarda ülkemizin kalkınma hedeflerinin başarıya ulaşması giderek artan ölçüde işçi göçüne dolayısıyla da işçi dövizlerine bağlanmıştır. Dış göçün bazı olumsuz sosyo-ekonomik etkilerinin yanısıra, işsizlik oranını ve ödemeler dengesi açıklarını azaltması gibi olumlu yanları da bulunmaktadır. Bununla birlikte, dışgöçün daha az belirgin olmakla beraber; yurtiçi vasıflı işgücü dengesinde değişikliğe yol açma, kesin dönüş yapanların istihdamı, üretim, tüketim ve yatırımlardaki değişiklikler v.b. gibi etkileri de sözkonusudur.

İşçi dövizlerinin kullanımı, işgücü ihraç eden ülkelerin iktisadi büyümesi ve kalkınması üzerindeki pozitif etkileri açısından önemli bir faktördür. Dolayısıyla da işçi dövizlerinin sektörel ve bölgesel olarak optimum düzeyde kullanımının sağlanması için uyumlu politikalara olan ihtiyaç ülkemizde gecikmeli olarak algılanmış, işçi göçünün başladığı ve derinleştiği 1961-1973 döneminde hemen hemen tümüyle ihmal edilerek Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı' nın (ÜBYKP) gündemine kadar dikkat çekmemiştir. Oysa, 1964 -1972 döneminde toplam 2.018,5 milyon Amerikan doları tutarında işçi döviz girişi olmuş ve 75 adet *İşçi Şirketi* ve *Halka Açık Şirket* kurulmuştur (İşletmeler Bakanlığı, 1979:10).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda “*Özel sektör yatırımlarının değerlendirilmesi ve (..) yönlendirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımların özendirilmesi, ihracat kredisi ve sermaye piyasasının geliştirilmesi konularında sorumluluk yüklenecek özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişiliğe ve özerkliğe sahip bir kalkınma bankası kurulması*” temennisi bir ölçüde önceki satırlarda değinmeye çalıştığımız noktaları realize edebilme kaygısından kaynaklanmaktadır.

Bu temenniye dikkat edilirse, Türkiye'nin bölgesel anlamda iktisadi gelişmişlik farklarının giderilmesi konusunda da kurulması önerilen bankanın görev üstlenmesi gereğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca, 27.3.1968 tarihinde **Güven Partisi**, TBMM Başkanlığı'na 26 maddelik “*Gelişmemiş Bölgeler Kalkınma ve Yatırım Bankası*” kurulması için bir kanun teklifi vermiştir (Güven Partisi,1968). Bu kanun teklifi tarihi ile ÜBYKP başlangıç tarihi arasında beş yıllık bir gecikme vardır⁴.

1960'ların ikinci yarısında başlayan süreç; *isimleri çok ortaklı şirket, halk şirketleri, hemşehri şirketleri, işçi şirketleri* olarak değişen, bir ölçüde Türkiye'ye özgü şirketleşme heyecan ve olgusunun filizlenmeye başladığı yıllar olarak tanımlanabilir. Önceleri yurtdışındaki işçilerin tasarrufları genellikle yurttaki ailelerinin cari harcamalarına veya taşınmaz mallara yönelmesi gözlenmişse de sonraları bu tasarrufların iktisadi, sosyal ve yurtsever düşüncelerle bir ölçüde

⁴ Günümüzde bile ülkemizin bölgelerarası iktisadi gelişmişlik farklarına dayalı sorunlarının oldukça yoğun ve sıcak olduğu düşünüldüğünde, sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin oluşturulması ve uygulanmasında oldukça ciddi gecikmelerin varlığının adeta bir teâmül halini aldığı yorumu abartılı bulunmamalıdır.

üretimin hizmetine tahsis edilmesi olayına tanık olunmuştur. Yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın girişimiyle kendi tasarrufları, yurtiçindeki diğer küçük tasarrufları da uyararak ve desteğini alarak **yöresel ölçekli bir yatırım ve sanayileşme heyecanı** yaratmıştır. Gelişmiş yörelerde olduğu kadar kalkınmada öncelikli yörelerde de etkisini gösteren bu eğilimler bir taraftan dövizin, yatırım, sanayileşme ve dolayısıyla iktisadi kalkınmaya akıtılmasını sağlarken, diğer taraftan küçük tasarrufların sınai mülkiyette ortaklığı ve iktisadi refahın halka yayılması olgusunu da filizlendirmiş ve hatta, döviz ve milli para cinsinden küçük hacimli tasarrufların iktisadi kalkınmanın finansmanında kullanılma faaliyetleri diğer özel sektör kuruluşlarını da halka açık anonim şirketler kurmaya itmiş; bu hareket, sermaye piyasalarının gelişmesine de küçük ölçüde de olsa katkıda bulunmuştur (Nasuhoğlu,1984:23-24).

Ancak, bu gelişmeler yani kısa dönemde yüksek getiri bekleyen küçük tasarrufların yöneldiği küçük imalat birimleri oluşturma çabaları; dünya iktisadi bunalımı önünde sınai gelişmenin nitelik değiştirmesi gereği ve bu açıdan yatırım mali sanayilerinin taşıyacağı özel önemle birlikte düşünüldüğünde oldukça tartışmalı gelişmeler olarak da değerlendirilmektedir (Türel,1981:586).

İşte böyle bir dönemde, yeni fonlar yaratılmasında ve bu kaynakları yatırımlara kanalize edecek finansal aracı kurumların oluşturulmasında işçi dövizlerine ulusal tasarrufların artırılmasında merkezi bir rol yüklemeye çabaları sonucunda, 1973 yılında "**İşçi Yatırım Bankası**" kurulması faaliyetleri hız kazanmıştır.

III . İşçi Yatırım Bankası Kanun Tasarısı ve Desiyab AŞ : 13 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

*"Kalkınma çabalarının planlama tabanına oturtulma gayretlerinin başladığı 1960'lı yıllardan 1973 yılına kadar, tasarrufların Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payını artırmak; **toplam kaynakları her yıl artan oranlarla, üretim kapasitesini artıracak sınai yatırımlara yöneltme gereğine** (vurgu benim S.Ş.) dönük çabalar (...) <Mali Disiplin> sorununda düğümlenmiş, birtakım kararlar alınmış, mevzuat tikanıklıklarını giderecek düzenlemelerde bulunulmuştur. Buna karşılık, yurtdışı işçi tasarruflarını bir yatırım kaynağı olarak değerlendirecek yeterli hizmet ağının oluşturulamamış olması nedeniyle; işçilerimizin şirketleşme ve tasarruflarını yatırımlara yöneltme çabaları sınırlı ve dağınık kalmış, hatalı kararlarla girişilen bazı teşebbüsler ise beklenen sonuçları vermemiştir".*

Bu satırlar, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı' nca hazırlanan ve TBMM'ne arzı Bakanlar Kurulu' nca 22.10.1973 tarihinde kararlaştırılan "**İşçi Yatırım Bankası Kurulması İle İlgili Yetki Kanunu Tasarısı**"nın gerekçesinden alınmıştır.

Dönemin Başbakanı Naim Talu tarafından TBMM'ne 23.10.1973 tarihinde sunulan tasarı, Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'nun (STTK) 5.6.1974 tarih ve 1 / 4 Esas 6 nolu kararı ile Bütçe Plan Komisyonu'na (BPK) bazı tadilatlarla sevk edilmiştir.

STTK'na 6 madde halinde gelen tasarı, kanun başlığı ve maddeler üzerinde bazı tadilatlarla uğramıştır. Bu tadilatların en kritik olanları tasarının "*Amaç*" başlığındaki birinci ve "*İlkeler*" başlığını taşıyan üçüncü maddelerde gerçekleşmiştir. 36. Hükümetin teklifini oluşturan tasarının Amaç maddesinde yer alan "(..)işçi tasarrufları" ibaresi STTK'nca "*Halkımızın ve yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın tasarrufları*" na "*İşçi Yatırım Bankası*" da "*Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası*" na dönüştürülmüştür. Yine amacı düzenleyen maddenin hükümetin teklif ettiği metinde olmamasına rağmen aynı komisyonca söz konusu tasarruflar konusunda; "*Milli kalkınma hedeflerine uygun ve yurt sathına yaygın teşebbüslere, özellikle sinai yatırımlara yönelmek* (vurgu benim S.Ş.)" hükmü ilave edilmiştir.

İlkeleri düzenleyen üçüncü maddenin (b) bendi, hükümetin düzenlediği şekli ile "*kurulacak bankanın merkezi Ankara, ilgili Bakanlığı Maliye Bakanlığı*" iken, STTK merkez değişikliği öngörmemiş ancak, "*ilgili Bakanlık Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca da üçüncü maddenin komisyona sunulduğu biçimindeki dört maddeye iki madde daha eklenerek altı maddeye çıkarılmıştır⁵.

Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'nca Bütçe Plan Komisyonu'na sevk edilen metin, bu komisyonda da bazı tadilatlarla uğrayarak 20.6.1974 tarihinde TBMM Başkanlığı'na Genel Kurul'un tasviplerine sunulmak üzere sevk edilmiştir. Bütçe Plan Komisyonu'nun 1/4 Esas ve 13 Sayılı Kararına göre Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'ndan gelen metinde kimi tadilatlar gerçekleştirilmiştir.⁶

⁵ Yasa tasarısının ilk ve tadilat geçirmiş tam metinleri için bkz: (TBMM Tutanak Dergisi, 9.1.1975.D.4. C.7 ekinde s.77).

⁶ "Tasarının 1 nci maddesi (b) fıkrasının 1 nci paragrafı, ulusal kalkınmamızda temel plan ilkeleri esas alınacağı nedeniyle <Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun ve yurt sathına yaygın teşebbüslere, özellikle sinai yatırımlara yönelmek> şeklinde değiştirilerek;

Kapsam başlıklı 2 nci maddenin (b),(c),(d) ve (e) fıkraları aşığıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(b) fıkrasında yer alan <yatırım teşebbüslerine idari ve teknik yardımda bulunmak> ibaresi, teknik yardımın idari yardımı da kapsayacağı görüşüyle tekrara meydan vermemek için <her türlü teknik yardımda bulunmak>şeklinde, (c) fıkrasında yer alan <yatırımları> ve <işletmeleri> kelimelerine genellik kazandırmak gayesiyle <yatırımlarını> ve <işletmelerini> şeklinde, (d) fıkrasında yer alan <teşebbüsler kurmak, kurulmasına öncülük etmek> ibaresi yerine, kurumun öncülük ederek kuracağı teşebbüsleri halka devretmesinin ana gayesi olması gerektiği düşüncesiyle <teşebbüslerin kurulmasına öncülük etmek> ibaresi konulması suretiyle değiştirilerek ;

(e) fıkrası, ulusal kalkınmamızın plan hedefleri paralelinde yürütüleceği görüşüyle <kaynakları uzun vadeli kalkınma planı ve yıllık programların hedefine ve toplum yararına uygun yatırımlara yönelmek ve gelişmişlik farklarını azaltıcı faaliyetlerde bulunmak ve halkın kalkınma gayretlerini desteklemek> şeklinde değiştirilerek;

İlkeler başlıklı 3 ncü maddenin (a) fıkrası esasen faaliyetlerinde özerk olacağı açık olan bankanın <faaliyetlerinde özerk> ibaresi bir tekrar mahiyetinde olacağı görüşüyle fıkra metninden çıkarılarak, anılan maddenin ikinci cümlesi ise, bankaya tanınan muafiyetlerin yalnız banka hükmü şahsiyetine tanınması uygun olacağı düşünülerek fıkra yeniden düzenlenmek suretiyle;

(e) fıkrasında yer alan <veya kanunlar yerine geçecek mevzuat hükümlerine> ibaresi, bu konularda sarıh ve bu kanuna atıf yapan bir değişiklik getirilmedikçe hükümler varlığını koruyacağı ve ibarenin metinde kalması halinde ise, yasama organının ilerideki tasarruflarını bağlayıcı bir anlama da yol açacağı düşüncesiyle, fıkradan bu ibare çıkarılmıştır. 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 40 ncı maddesi, krediler ve tahviller konusunda bağlayıcı hükümleri ihtiva etmektedir. Kurulacak bankaya

Böylece, "*İşçi Yatırım Bankası Kurulması Hakkında Yetki Kanunu Tasarısı*" TBMM'ne ilk sunuluş tarihinden yaklaşık sekiz ay sonra Genel Kurul'a sevk edilmiş ve gündem de de altı ay bekleyerek 9.1.1975 tarihinde görüşülmeye başlanmıştır⁷.

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması Hakkındaki Yetki Kanunu Tasarısı TBMM'nde görüşülürken oldukça renkli ve ilginç tartışmalara sahne olunmuştur⁸. Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin tümünün sözkonusu tasarının ana fikri konusunda yani tasarının tümü hakkındaki görüşmelerde ortak görüşleri; DESİYAB'nın kurulması gerekliliğidir. (*Ancak bir iki küçük eleştiri mevcuttur*) Altı maddeden oluşan tasarının; Kapsamı düzenleyen 2., Yetki süresini belirleyen 4.ve ek 5. ve 6. maddeler sorunsuz kabul edilirken; 1. ve 3. maddeler oldukça ciddi tartışmalara neden olmuştur. Gerek tasarının tümü gerekse de 1. ve 3. maddeler hakkındaki tartışmaların ortak noktaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir :

- a) Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın kurulmasına ilişkin Yetki Kanunu yerine, sözkonusu *Banka'nın Kuruluş Kanununun Meclise sunulmasının* daha anlamlı olabileceği,
- b) Taslağın tartışıldığı dönemde Türk Bankacılık Sisteminde 52 adet banka vardır ve Turizm Bankası, Etibank, Sümerbank gibi pratik örneklerin durumu ortada iken, "*her meselenin bir banka kurmak yoluyla halledilebileceği fikri*" çok makul görülmemektedir,
- c) Banka'nın vereceği kredilere ilişkin faiz oranı ve vadeler gibi kritik önemli faktörlerin tasarıda hüküm altına alınmaması ciddi bir eksikliktir,
- d) Öngörülen bir milyar liralık kuruluş sermayesi , tasarıda Banka'nın kuruluşu için Hükümete tanınan iki yıllık yetki süresi ile birlikte mütalaa edildiğinde oldukça yetersiz kalmaktadır,
- e) Banka'nın ana fonksiyonlarına hakim olacağı belirlenmiş olan "*faiz nizamı*" değiştirilerek yerine "*kâra ortaklık*" ya da "*masraf tahmili*" yöntemleri uygulanmalıdır.

TBMM'deki görüşmeler boyunca yapılan ve yukarıda beş ana başlık altında toparlanmaya çalışılan noktalardan bazıları tasarının Bütçe Plan Komisyonu'ndan geçen biçiminde küçük

serbestlik tanınmasının zorunluluğu ortada olduğundan 1211 sayılı Kanun'un 40 ncı maddesine tabi olmayacağına dair hüküm ilave edilmiştir.

İkinci paragraf, tahvillerin niteliklerini göstermektedir. Ancak, Devlet tahvili çıkarmada Maliye Bakanlığı'nın nazım rol oynadığına göre çıkarılacak tahvillerin Maliye Bakanlığı iznine bağlanması uygun olacağı görüşüyle bu husus fıkraya ilave edilmiştir.

(f) fıkrasında belirtilen halkımızın ve yurtdışında çalışan işçilerimizin tasarruflarının yatırımlara dönüştürülmesi tedbirlerinin alınması hususu 2 nci maddenin hükümlerinde mevcut bulunması nedeniyle luzumsuz tekrara meydan verilmemesi için fıkra metninden çıkarılmıştır.

Verilen bir önerge ile, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması gayesi ile , anılan bölgelere verilecek kredilerin vade ve ödemesiz geçecek sürelerini düzenleyen yeni bir fıkra (f) fıkrası olarak, ayrıca aynı gerekçe ile banka kaynaklarının % 75' inin geri kalmış bölgelere yapılmasını öngören yeni 2 nci fıkrada (g) fıkrası olarak maddeye eklenerek madde bu değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir.

Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonunun 4 ve 5 nci maddeleriyle tasarının 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir " (20.6.1974 Tarih Esas.1/4,Karar.13.TBMM.BPK.Raporu)

⁷ Tasarının TBMM'ne sunuluşuyla görüşülmeye başlanması arasında geçen on dört aylık sürede ülkemizde üç hükümet değişikliği yaşanmıştı. Tasarı 36.Hükümet tarafından hazırlanmış, görüşülmeye ise güven oyu alamayan Sadi İrmak Hükümeti (38. Hükümet) döneminde başlanmıştır.

⁸ Tartışmaların ayrıntıları için bkz: (TBMM Tutanak Dergisi,D:4,C:7.s.493-532 ve D:4,C:8.s.8-13 ve 417-504).

tadilatlarla yol açmıştır. TBMM'nin 24'üncü, 27'inci ve 36'ncı birleşimlerinde tartışılan Yetki Kanunu Tasarısının son şekli 6.2.1975 tarihli oturumunda Adalet Partisi, Demokratik Parti, Milli Selâmet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi 'nin kabul oyları ile onaylanmıştır⁹.

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulması ile ilgili tasarının TBMM'nce kabul olunan metin Cumhuriyet Senatosu'na sevk edilmiş ve Senato'nun 17.4.1975 tarihli 51. birleşiminde tartışmaya açılmıştır. Tutanakların incelenmesinden de anlaşıldığı üzere, Senato'daki tartışmalar daha nitelikli, homojen ve teknik düzeyde cereyan etmiştir. Tasarı tek oturumda görüşülmüş ve tüm senatörlerin olumlu oyları ile kabul olunmuştur¹⁰.

Bunun sonucunda da Desiyab AŞ.'nin kurulması ile ilgili Yetki Kanunu Tasarısı yasallaşmış olmaktadır. Hatırlanacağı üzere sözkonusu tasarının "Yetki" başlıklı dördüncü maddesi, bu yetkiyi Hükümete iki yıl için veriyordu. Süleyman Demirel Başbakanlığı'ndaki 39.Hükümet (I. Milliyetçi Cephe Hükümeti) bu yetkisini yedi ay sonra kullanarak 11.11.1975 tarihindeki 13 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Desiyab AŞ.'ni kuruyordu¹¹.

Desiyab' nın kuruluşunu düzenleyen 13 Sayılı KHK' nin 3. maddesine göre "*Banka' nın amacı Türkiye' nin sür'atle ve yurt sathına yaygın sanayileşmesidir*(vurgu benim S.Ş.). *Bu maksatla yurt içinde, bilhassa yurtdışında çalışmış ve çalışanların tasarruflarını ;*

- a) *Ekonomik bir güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek,*
- b) *Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun ve yurt sathına yaygın teşebbüslere, özellikle sinai yatırımlara yönelmektir."*

1970'li yılların ikinci yarısının ilk yılında kurulan Desiyab'ı ortaya çıkaran fikri temeller ve bu fikri temellerin altındaki algılayışlar özellikle 13 sayılı KHK' nin Umumi Gereçesi'nin incelenmesi ile yorumlanabilir¹².

9 Üye Sayısı : 450, Oy Verenler : 300, Kabul Edenler : 228, Reddedenler : 66, Çekimser : 6, Oylamaya Katılmayanlar : 147, Açık Üyelikler : 3 (TBMM, Tutanak Dergisi,D:4.C:8,s.501).

¹⁰Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, C.21,s.573-627 / Oylama Sonuçları; Üye Sayısı:184, Oy Verenler: 118, Kabul Edenler:118, Oya Katılmayanlar:60, Açık Üyelikler: 6 .

¹¹13 Sayılı KHK'nin Resmi Gazetede yayınlanış tarihi 27.11.1975'dir.

¹² " İleri bir hayat seviyesine erişebilmek için tasarrufların Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payını çoğaltmak, tasarrufları fert başına düşen geliri artıracak verimli yatırımlara yönelmek icap ettiği aşikârdır.

Daha yüksek bir iktisadi büyüme hızının, daha büyük bir tasarrufla gerçekleştirilebileceği bilincinde olan halkımız ve bilhassa yurtdışında çalışan işçilerimiz bu konuda ciddi bir gayret göstermekte ve fedakârlıklar yapmaktadırlar. Ancak, müşterek teşebbüs fikrinin yeterince gelişmemiş ve sermaye piyasasının henüz kurulamamış olması gibi sebepler ve verimli yatırım projelerinin tespiti veya hazırlanmasında karşılaşılan teknik engeller, sözkonusu tasarrufların yatırımlara sevk edilmesini güçleştirmektedir. Bu durum yurtdışında çalışan işçilerimiz açısından daha mütebariz olup, büyük fedakârlıklar pahasına sağlanan tasarruflarının gereğince değerlendirilmesine mani olmaktadır. Yapılan araştırmalar, Türk işçileri arasında tasarruf temayülünün çok yüksek olduğunu, fakat tasarrufların verimli yatırım alanlarına yöneltilmesinde büyük güçlüklerle karşılaşıldığını ve bu tasarrufların gerek tasarrufu yapanlar gerekse Milli İktisat açısından icap ettiği şekilde değerlendirilemediğini göstermektedir.

Bunun yanısıra, vatandaşlarımızın çalıştığı yabancı ülkelerde son yıllarda baş gösteren iktisadi ve sosyal inkişaf ve bilhassa 1973 petrol krizi konunun önemini ve süratle çözümlenmesi gerektiğini

Desiyab'ın kuruluş sermayesi 1 milyar TL olup, bunun yüzde 85'i Hazine tarafından, yüzde 15'i de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile KİT' ler tarafından taahhüt edilmiştir. Banka'nın amacına ulaşmasını sağlayacak özkaynaklar; sermaye, ihtiyatlar, provizyon ve karşılıklar; yabancı kaynaklar ise; TL ve döviz üzerinden çıkarılacak tahviller, Hazine ve Merkez Bankası' nca açılacak krediler ve verilebilecek avanslar, yerli ve yabancı kuruluşlardan (*gerektiğinde Hazine kefaleti ile*) sağlanacak krediler, Kanun ve Bakanlar Kurulu kararıyla Banka'ya sağlanacak kaynaklar ile kâr ortaklığı esasına göre yurt içinde TL ve yurtdışında döviz olarak Banka'ya yatırılan mevduat dahil, her çeşit mevduat (13 sayılı KHK, md:4/8) şeklinde oldukça geniş bir yelpaze görünümündedir.

1976 yılı Desiyab için kuruluş işlemlerini tamamlama ve örgütlenme yılı olmuştu. Kurucu Genel Müdür 24.3.1976 tarihinde göreve başlamış, kuruluş 15.4.1976 tarihinde Ticaret Siciline kayıt ve ilân edilmiş, Banka'nın Yönetim Kurulu Üyelerinin atanmasıyla ilk toplantı 26.5.1976 tarihinde yapılmıştır.

Desiyab ile ilgili bu kurumsal gelişmeler sürerken, ülke, yasama organıyla, hükümetiyle ve de kamuoyuyla “**Ağır Sanayi Hamlesi ve Ağır Sanayi Projeleri**” hakkında yoğun tartışmalara sahne oluyordu. Sonraki dönemde topluca <SAN>¹³ lı kuruluşlar diye anılan; **TÜMOSAN**, **TAKSAN** ve **TEMSAN**' ın 13.11.1975'de, **TESTAŞ**'ın 7.12.1975'de kurulması ile Desiyab'ın 11.11.1975 tarihinde kurulması oldukça iyi tasarlanmış bir rastlantı idi. Üçünün kuruluşu Banka'nın kuruluşundan yalnızca iki gün sonra olan SAN'lı kuruluşların kurucu ortakları arasında Desiyab'da bulunmaktaydı. Desiyab'ın Tümosan'daki payı (1976) yüzde 41, Taksan'da yüze 41, Temsan (1977)'da yüzde 41, Testaş' ta (1976) yüzde 23, Gerkonsan'da da (1976) yüzde 40 gibi oldukça yüksek oranlardadır (DPT,1978; (Maliye Bakanlığı,1981). Böylece de Desiyab'na “**Ağır Sanayi Bankası**” görevi de verilmiş oluyordu¹⁴.

açıkça ortaya koymuş, bu suretle de yurtdışında çalışan bir milyona yakın vatandaşımızın tasarrufunu bir an önce değerlendirecek müessir tedbirlerin alınması kesin bir zaruret haline gelmiştir.

Kaldı ki, Anayasamızın 44. maddesi Devlet'e "İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla tasarrufları artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltme" vazifesini tahmil etmiş bulunmaktadır.

İşte, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası bütün bu ihtiyaçları karşılamak için kurulmakta ve iş bu Kanun Hükmünde Kararname ile 1877 sayılı Yetki Kanunu mucibince vatandaşlarımızın tasarruflarını ekonomik bir güç halinde birleştirerek milli kalkınma hedeflerine uygun ve yurt sathına yaygın kârlı ve verimli teşebbüslere, bilhassa sinai yatırımlara tevcih etmek gagesine matuf tedbirler getirilmiş bulunmaktadır ".

¹³ SAN'lı kuruluşlar ile ilgili güncel bir değerlendirmede Prof.Dr. Yakup Kepenek “Ülkede makine ve motor sanayiinin kurulmasını amaçlayan ve *sanayileşmenin ileri bir aşamasını* simgeleyen SAN'lı kuruluşlar, 1970'li yılların ikinci yarısında uygulamaya koyulmuş, ancak 1980'lerden sonra bunların sözünün bile edilmediğine” vurgu yapmaktadır (Kepenek, 1999: 328).

¹⁴ "Türkiye bir yol ağzına gelmişti. Yön olarak kendine ya iktisaden bağımsızlığı seçecek, bunun içinde dışa muhtaç olmadan, bütün temel ihtiyaç maddelerini kendisi imal edecek, kendi Milli Harp Sanayiini kuracak, böylece, huzura refaha kavuşacak; veya Ağır sanayiden, temel ihtiyaç maddeleri sanayiinden, Milli Harp Sanayiinden vaz geçecek, ithalata dayalı sistemleke tipi bir ekonomi ile, her geçen gün artan dış borcu, işsizliği ve yurt savunmasının ihtiyacı olan silahları dahi elde edemeyen veya elde edebildiği ile yetinen evsaf ve miktar itibarıyla kendi takdir ve tercih hakkını kullanamayan , çok büyük ölçüde dışa bağlı bir ülke olarak kalacaktı. Türkiye bu iki yoldan birincisini seçti. Haklı yolu doğru yolu seçti. İşte 1976 yılında başlatılan Büyük ve Ağır Sanayi Hamlesi budur" (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,1977:17).

Oysa, üretim güçlerindeki gelişmenin 1970'li yıllar için zorunlu kıldığı sermaye gerekleri yüksek, olgunlaşma süreleri uzun ve bazı durumlarda kârlılıkları düşük, ülke ölçeğinde üretim yapması ve çevrelerine dıştan faydalar sağlaması beklenen sanayi birimleri ile ilgileri yerel düzeyi aşmamış ve kısa dönemde çok getiri bekleyen küçük tasarrufların yöneleceği küçük imalat birimleri, toplumsal mülkiyet ile küçük mülkiyet sahipliği düşleri arasındaki bağdaşmazlık mevcutken, Desiyab'a bu iki farklı eksenli görev alanları yüklenmesi bir yanılı olarak (Türel, 1981: 587) değerlendirilmektedir.

13 sayılı KHK'nin 6.maddesinde zikredilen Hazine ve Merkez Bankası desteklerine Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) nden yoğun taleplerin gelmekte oluşu, mevcut kamu fonlarının paylaşımı çekişmesini artırmış, Maliye Bakanlığı denetimindeki kamu fonlarının Desiyab'na ve onun desteklediği SAN'lı kuruluşlarla işçi ve hemşehri şirketlerine aktarılması, ancak koalisyon hükümetleri içindeki bunalımlar pahasına ve bunalımlar aracılığıyla gerçekleşebilmiştir.

Desiyab'ın kuruluşunu takiben oluşturulan SAN'lı kuruluşlar modeli de Desiyab'dan esinlenmiş ve bu kuruluşlardaki Banka payının sonradan yurtdışındaki çalışanlara ve diğer tasarruf sahiplerine satılması öngörülmüştü.1920 ve 1930'lardaki deneylere benzer olan Kamu Kalkınma ve Yatırım Bankalarının portföylerindeki hisse senetlerinin üçüncü şahıslara satılması böylece yeniden gündeme getirilmiş ancak 1978'den sonra SAN'lı kuruluşlar Anonim Şirket statüsünde birer KİT haline aşamalı olarak dönüştürülerek, Desiyab SAN'lı kuruluşlarla iştirak ilişkisini sürdürme yanında esas olarak İşçi ve Çok Ortaklı Şirketlerin bankası olma çizgisine yöneltilmiştir.

Fiili örgütlenme dönemi olan 1976 yılı itibarıyla 54 adedi İşçi Şirketi olmak kaydıyla, kuruluş yerinden teknoloji ve kapasite seçimine, yatırımlardan işletme ve yönetim alanlarına kadar bir dolu sorunu bulunan 201 adet şirketle karşı karşıya olan Desiyab, gerek kuruluş ve örgütlenme çerçevesini çizen 13 sayılı KHK'nin belirlediği hizmet alanlarına sistematik olarak müdahale yetkisinin olmayışı, gerekse de Banka'nın kurulması ve çalışmaya başlamasının şirketleşme olgusu ivmesine göre oldukça gecikilmiş olması gibi nedenler "*İşçi Şirketleri ve Çok Ortaklı Şirketler Modeli başarısız olmuştur*" genellemesine karine teşkil etmiştir.¹⁵ Desiyab, kuruluşundan 1983 yılına kadar geçen sürede 13 sayılı KHK'nin çizdiği sınırlar çerçevesinde kurumsallaşma çabaları ile birlikte faaliyetlerini sürdürmüştür.

IV . Desiyab'ın Amaç, Kapsam ve Faaliyet Konularındaki Tadilâtlar ve Yeni Bir Tüzel Kişilik Olarak Türkiye Kalkınma Bankası

Desiyab'ın yeniden düzenlenmesi, Bakanlar Kurulu'na yetki veren 17.6.1982 tarihli ve 2680 sayılı Kanuna dayanarak 4.11.1983 tarih ve 165 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gerçekleştirilmiştir. 165 sayılı KHK'ye göre Banka'nın amacı; "*Türkiye' nin süratli ve yurt sathına yaygın sanayileşmesine ve sanayide mülkiyetin geniş halk kitlelerine yayılmasına katkıda bulunmak ve bu amaçla halkımızın ve yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın tasarruflarını ;*

15 İşçi Şirketleri ya da Desiyab Modeli'ne ilişkin olarak ayrıntılı bilgi için bkz:(Desiyab,1981, 1982, 1983a, 1983b, 1983c, 1984), (Uludağ Üniversitesi,1982), (Nasuhoğlu,1984).

- a) *Ekonomik bir güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek,*
- b) *Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun teşebbüslere, özellikle sınai yatırımlara yöneltmek,*
- c) *Sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmaktır."*

Banka bu amaçla, ilkeleri bir yönetmelikle tespit edilmek üzere, kalkınma plan ve programlarında tarif edilen halka açık şirketler, Banka iş programlarında tarifi verilen işçi şirketleri ile ulusal ve uluslararası kuruluşlarla mutabık kalınan tariflere uygun çok ortaklı şirketler tarafından girişilen yatırım teşebbüslerinin :

- a) *Kalkınma ve yatırım bankacılığı işlemlerini yapar,*
- b) *Kısa,orta,uzun vadeli ve kâr ortaklığı esaslı Türk Lirası veya döviz olarak yatırım ve işletme kredisi açabilir. Yerli ve yabancı finansman kurumlarına gerekli teminatın alınması karşılığında garanti verebilir ve aracı olabilir,*
- c) *Kurulmuş şirketlere iştirak edebilir ve yeni şirketler kurabilir,*
- d) *Her türlü menkul kıymetleri satın alabilir ve satabilir,*
- e) *Araştırma, proje geliştirme ve eğitim çalışmaları yapabilir veya yaptırabilir, teknik yardım verebilir ve bunların rantabl çalışmalarını sağlayıcı önlemleri alır,*
- f) *İthalat, ihracat ve görünmeyen muameleler gibi her türlü kambiyo işlemlerini yapmaya ve döviz pozisyonu tutmaya yetkilidir.*
- g) *Sigorta acentalığı yapabilir,*
- h) *Gerekli izinleri almak kaydıyla yurtiçinde ve dışında şube ve temsilcilikler açabilir,*
- i) *Açılan krediler karşılığında gayrimenkul ipoteği de dahil olmak üzere her türlü teminatı alabilir,*
- j) *Amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olacak her türlü iş ve işlemleri yapabilir.*

Dikkat edilecek olursa 165 sayılı KHK'nin Banka'nın amaçlarını düzenleyen maddesinde, 13 sayılı KHK'nin aynı maddesine göre "*sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmak*" hükmünü ifade eden bir ilâve mevcuttur.

1980'lerde ülkemiz iktisat politikalarında yaşanan köklü dönüşümlerin, finansal derinleşme ve finansal liberalizasyon çabalarının hukuki altyapısını hazırlayan, Bakanlar Kurulunca 28.7.1981 tarihinde kabul edilerek 30.7.1981 tarih ve 17146 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş bulunan 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile başlayan mali piyasaları geliştirme çabalarına destek olmak ve Banka'nın hizmet yelpazesini çeşitlendirmek noktalarından hareketle sözkonusu ilave gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Desiyab, gerek kendi faaliyetleri gerekse de finansman ve iştirak ilişkisinde olduğu İşçi ve Halka Açık Anonim Şirketler çerçevesinde Sermaye

Piyasası Kanunu'nun düzenlediği işlemlerin yapılması, yaygınlaştırılması açısından katkılarda bulunmuştur.

165 sayılı KHK ile sermayesi 1 milyar liradan 50 milyar liraya çıkartılan Desiyab, kaynaklarını çeşitlendirerek artırmıştır. 1984 yılı sonuna kadar Desiyab'nın yabancı kaynakları arasında; ikraz anlaşmaları ile sağlanan Hazine fonları, TCMB Reeskontları, kullanımı Banka'ya devredilen **Avrupa İskân Fonu** (*European Resettlement Fonud, ERF*), sanayici firmalara dağıtılması için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca Banka'nın kullanımına devredilen **Sanayi Fonu**, 1972 İntibak Anlaşması çerçevesinde Türkiye ve Federal Almanya tarafından oluşturulan ve 1.1.1984 tarihinden itibaren Desiyab kanalıyla kullandırılması kararlaştırılan **Kredi Özel Fonu** (KÖF) bulunmaktaydı.

1985 yılı, Desiyab tarihinde kaynak çeşitlendirilmesi açısından oldukça hareketli bir yıl olarak değerlendirilebilir. O yıl, İslâm Kalkınma Bankası'ndan kiralama finansmanında / line of leasing) kullanılmak üzere sağlanan fon, Türk işçi şirketlerinin kredi, danışmanlık ve eğitim hizmetleri sağlanarak teşviki ve özellikle rehabilitasyonu amacıyla kullanılmak üzere Türkiye ile Federal Almanya Hükümetleri nezdinde oluşturulan **Kredi Özel Fonu II** (KÖF II), projesi olumlu bulunan yatırımlar için Almanya'dan ithal edilecek makine-teçhizatın finansmanında kullanılmak üzere **KfW / Kreditanstalt für Wiederaufbau** fonu yanında, Desiyab tarihinde ilk olarak TC. Hükümeti'nin garantörlüğünde Japon Sermaye Piyasalarına 24.12.1985 tarihli anlaşma ile 7.5 milyar Yen tutarında **Özel Plasman / Private placement** şeklinde tahvil ihraç edilmiştir.

Banka'nın uluslararası mali piyasalardan kaynak tedariki çabaları; 1980'lerde finansal piyasalarda liberalizasyon ve entegrasyon eğilimlerine paralel olarak ülkemizde de özellikle 1985 sonrası dönemdeki mali ve reel sektör kuruluşlarının dış kaynak / dış borçlanma imkânlarının kolaylaştırılmasına dönük yasal düzenlemeler ve iktisat politikaları kararlarına uygun olarak değerlendirilebilir.

1988 yılına kadar Desiyab, faaliyetlerini 165 sayılı KHK hükümleri düzenlemekteydi. Anılan yılda ülkemiz kamu bankalarına dönük olan iktisadi, hukuki ve mali kararlarda, bu bankaların temel organizasyonlarına ilişkin bir dönüşüm sözkonusu olmuştur.

Anahatları ile bu dönüşüm şu biçimdedir; Türk Bankacılık Sisteminde yer alan ister kalkınma ve yatırım bankası isterse de mevduat bankası olsun, kamu bankası olmak kaydıyla her iki gruba ait bankaların ihdas nedenleri belirli bir ihtisas sahasını kapsamakta ve dolayısıyla da bağlı ya da ilgili kuruluşları bu ihtisas sahaları ile ilişkili bulunmaktaydı. İşte kırılma / dönüşüm bu noktada yaşanmıştır: Kamu bankalarının mevcut bağları koparılarak hepsi Başbakanlığa bağlanmış, sorumlulukları da Başbakan ya da görevlendireceği bir Devlet Bakanına ait kılınmıştır. *[Bu operasyonun sonuçları ile ilgili tartışmalara burada yer verilmemle birlikte Temmuz 2002 itibarıyla Türk Bankacılık sisteminin hâlini hatırlatmada fayda görmekteyim. S.Ş.]*

Desiyab' da gerek bu operasyon gerekse de sektörel tercihlerin giderek sanayileşmeden uzaklaşma eksenindeki uygulamaların yoğunlaşması nedeniyle faaliyetlerini düzenleyen 165 sayılı KHK'de bazı tadilatlar geçirmiştir.

Bakanlar Kurulu, 12.3.1986 tarihli ve 3286 sayılı, 9.4.1987 tarihli ve 3347 sayılı Kanunların verdiği yetkiye dayanarak 22.6.1988 tarihinde 329 sayılı KHK ile, 165 sayılı KHK'nin 10 maddesinde değişiklikte bulunmuştur.

Söz konusu değişikliklerin en kritik olanları şu şekilde belirlenebilir :

- a) **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB AŞ.)** olan Banka ünvanı, **Türkiye Kalkınma Bankası AŞ.'ne (TKB AŞ)** dönüştürülmüştür.
- b) KHK 165'deki " *Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun teşebbüslere ve özellikle sınai yatırımlara ...* " ibaresinin ikinci kısmı olan < *özellikle sınai yatırımlara yöneltmek* > tadil edilerek çıkartılmıştır. Bununla birlikte Banka'nın ihtisas alanı sanayi dışına da kayarak genişletilmiş oluyor böylece de, 1980'lerle birlikte uygulanan "*sanayisizleşme*" telkinlerine *nerede ise* uygunluk tamamlanmış oluyordu.
- c) Sektörel tercihlerdeki sanayi önceliğinin terkedilmesi yanında, tadilat tarihine kadar hizmet götürme gayreti içinde olduğu işçi şirketleri, çok ortaklı ve halka açık şirketler yerine "*anonim şirket statüsündeki teşebbüsler*" tanımının yer alması ile birlikte müşteri portföyünde bir genişleme imkânının hukuki alt yapısı da bir ölçüde hazırlanıyordu.
- d) Uluslararası mali piyasalardaki entegrasyon eğilimlerinin derinleşmesi ve bu entegrasyonda anlamlı yer edinme faaliyetlerine hız vermek amacıyla da, Banka'nın Amaç ve Faaliyetlerini düzenleyen 3. maddesine "*Yurtiçi ve yurtdışı finansman kurumları ile işbirliği yapabilir, bunların katıldığı ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye olabilir*" hükmü ilâve edilmiştir.

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nı **Türkiye Kalkınma Bankası** 'na dönüştüren bu yasal düzenlemeden yaklaşık olarak altı ay sonra 20.1.1989 tarih ve 89 / T-2 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla TC. Turizm Bankası AŞ. bütün aktif ve pasifleriyle birlikte Türkiye Kalkınma Bankası AŞ.'ne devredilmiştir¹⁶. Söz konusu karar, 1980' li yılların ikinci yarısından beridir bel bağlanan Dünya Bankası'nın Türk Mali Sisteminin Reorganizasyonu Projesi bağlamında şartlı kredi statüsündeki Mali Sektör Uyum Kredisini edinebilmek kaygusuyla ülkemizdeki kamu bankacılığının tedricen tasfiyesi çerçevesinde 1989 yılının Ocak ayında diğer kamusal sermayeli bankalar olan Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası ile ilgili yeniden yapılandırma projelerinden

¹⁶Bu sırada bir noktaya dikkat çekmekte yarar vardır. Zira bahse konu karar her ne kadar devir işleminin "**aktif - pasifleriyle birlikte**" olacağı bahsedilse de; " aktif " devir tarihinden önce "boşaltılmış" ve dolayısıyla sadece " sorunlu pasif "devire konu olmuştur. **27 Eylül 1988 tarih 88/9sayılı YPK Kararı:** T.C. Turizm Bankası'nın bankacılık ve işletmecilik faaliyetlerinin birbirinden ayrılması için turistik tesisler, gayrimenkuller ve üç adet tahsisli arazinin ve TURBAN personelinin kurulacak olan TURBAN A.Ş.'ye devri;

söz edildiği bir dönemde gerek devir alınan Banka gerekse de devir alan Banka açısından son derece sürpriz bir gelişme olarak karşılanmıştır¹⁷.

Devir işlemi ile birlikte; Türkiye Kalkınma Bankası'nın sektör yelpazesi **Turizm** sektörünün ilavesi ile daha da genişlemiş ayrıca 150 milyar lira olan sermayesi 200 milyar liraya yükselmiş ancak sermaye dağılımında herhangi bir değişiklik söz konusu olmamıştır.

5.1.1990 tarih ve 89/14929 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 500 milyar liraya yükseltilen Banka sermayesi, 12.2.1990 tarih ve 401 sayılı KHK ile de 1 trilyon liraya, 23 Ekim 1995 tarih ve 95/ 7365 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 10 trilyon liraya ulaşmıştır. Adı geçen 401 sayılı KHK yalnızca sermayeyi yükseltmekle kalmamış ayrıca da Banka'nın amaç ve görevleri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre;

Banka'nın amacı; *“Türkiye'nin kalkınması için, anonim şirket statüsündeki teşebbüslere kârluluk ve verimlilik anlayışı içinde kredi vermek, iştirak etmek suretiyle finansman ve işletme desteği sağlamak yurtiçi ve yurtdışı tasarrufları kalkınmaya dönük yatırımlara yöneltmek, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, yurtiçi ve yurtdışı ve uluslararası ortak yatırımları finanse etmek ve hertürlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yapmaktır”*¹⁸.

¹⁷ Bu sürpriz gelişmelere neden olan 20.1.1989 tarih ve 89 / T-2 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı aynen şu şekildedir :

" Yüksek Planlama Kurulu 'nun 20.1.1989 tarihli toplantısında:

1. Ülke kalkınmasında sektörlerarası denge ve uyum imkânını artırmak, kaynakları birleştirerek daha etkin kullanımını sağlamak sanayi sektörü ile turizm sektöründe kalkınma ve yatırım bankaları olan Türkiye Kalkınma Bankası AŞ. ile TC. Turizm Bankası AŞ'ni birleştirilmesini teminen;

TC .Turizm Bankası AŞ'nin bütün aktif ve pasifleriyle çıkarılacak devir bilançosu üzerinden Türkiye Kalkınma Bankası AŞ'ne devredilmesine 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 38. maddesine göre karar verilmiştir.

2. Bu karar tarihi itibarıyla çıkarılacak devir bilançosu 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 56.maddesi uyarınca düzenlenen üç aylık hesap özetlerine uygun olarak ve bu hesap özetlerine dahil edilen bütün kalem ve kıymetler esas alınarak çıkarılır

3. TC. Turizm Bankası AŞ'nin iç ve dış sözleşmelere taraf olmaktan doğan bütün hakları, taahhüt ve borçları, Türkiye Kalkınma Bankası AŞ 'ne intikal eder.

4. Bu kararın yürürlüğe girdiği tarihte TC:Turizm Bankası AŞ başka bir işleme gerek kalmaksızın infisah eder.

5. Devir ve infisah dolayısıyla bütün ilgili resmi ve özel kurum ya da kuruluşlar, tapu sicil muhafızlıkları ve diğer kişiler tarafından gerekli infisah işlemleri re'sen ifa edilir.

6. TC.Turizm Bankası'nda görevli kadrolu ve sözleşmeli bütün personel, başkaca hiçbir düzenlemeye gerek kalmaksızın Türkiye Kalkınma Bankası 'na geçmiş sayılır. Bu personel özlük hakları Türkiye Kalkınma Bankası bünyesinde yeniden düzenleninceye kadar bu karar tarihindeki kadro ve sözleşme şartları gözönünde tutularak aynen devam eder "

¹⁸ Banka bu amaçları gerçekleştirmek üzere;

1. Türk lirası veya döviz olarak kısa, orta ve uzun vadeli hertürlü nakdi ve gayrinakdi kredi açabilir, kâr ortaklığı veya kiralama esaslı kredi işlemleri yapabilir Yerli ve yabancı kişi ve kurumlara gerekli teminatın alınması karşılığında garanti verebilir ve aracı olabilir

2. Her türlü menkul kıymetleri satın alabilir, satabilir ve tahvil garantisi verebilir.

3.Araştırma, proje geliştirme ve eğitim çalışmaları yapabilir veya yaptırabilir, teknik yardım verebilir. Finansman ilişkilerinde bulunduğu şirketlerin rantabl çalışmalarını sağlayıcı önlemleri alabilir

4. Şirketlere kredi açabilir, yurtiçinde ve yurtdışında kurulmuş şirketlere iştirak edebilir. Gerektiğinde rehabilitasyon,bonifikasyon ve konsolidasyon yapabilir.Bankanın öncülüğünde şirket kurabilir ve iştiraklere ait hisse senetlerini alabilir, satabilir, geri alabilir ve kâr garantisi verebilir.

5. İthalat, ihracat ve görünmeyen muameleler gibi her türlü kambiyo işlemlerini yapabilir ve döviz pozisyonu tutabilir.

6. Sigorta acentalığı yapabilir,

Önceki kısımda yer alan 329 sayılı KHK'nin değerlendirilmesinde de değindiğimiz gibi; Türkiye Kalkınma Bankası, giderek sanayi sektörünün ihtisas bankası olma özelliğinden uzaklaşmış, 401 sayılı KHK marifeti ile gerçekleştirilen tadilatla da bir anlamda merkezi iktisat politikaları ile senkronize bir biçimde "*Kalkınma Bankacılığı*" misyonu oldukça geriletılarak, Banka "*piyasa sinyallerine*" duyarlı hale getirilmeye çalışılmıştır.

V. 4456 Sayılı Kanun¹⁹ İle Kanun Hükmünde Kararnamelerle Yürütme Dönemi Nihayetleniyor

Temmuz 1997 sonunu takibeden ilk üç aylık zaman diliminde Banka, acil sorunlarının önceliklendirilerek bir takvime bağlı çözüm önerilerinin geliştirilmesine ağırlık vermiştir. Bu bağlamda öncelikle bir "**Sermaye Onarım Projesi**" hazırlanmıştır.

Sermaye Onarım Projesi ile; Bankanın sermaye ve ortaklık yapısındaki gelişmelere ilişkin veri ve belgelerin; Kanun Hükmünde Kararname ve Bakanlar Kurulu Kararlarının, (C) Grubu Ortaklıklar Pay Defteri, (B) Grubu Hareketleri, konu ile ilgili Kurum ve Kuruluşlarla olan yazışmaların derlenerek sistematik hale getirilmesi, saptanan eksikliklerin giderilmesi, Banka'nın izlenir ve berrak bir ortaklık ve sermaye yapısına kavuşturulması amaçlanmıştır.

Projenin kurgusu; Banka'nın sermayesinin üçlü grup halinde yapılmış olması nedeni ile bu yapılanmaya paralellik arzemiş; bununla birlikte; (A) Grubu sermayedarı olan T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'na ait sermaye gelişmeleri / hareketleri belirli bir istikrarı koruduğu ve problemleri bir alan teşkil etmemesi nedeni ile projede detaylarına inilmemiş ve doğal olarak da (B) ve (C) Gruplarındaki hareket ve değişiklikler projenin ağırlıklı eksenlerini oluşturmuştur. Projenin ilk bulgularının saptandığı Aralık 1997'den itibaren, T.C. Başbakanlık

7. Gerekli izinleri almak kaydıyla yurtiçinde ve dışında şube ve temsilcilikler açabilir,

8. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kuruluşlarıyla işbirliği yapabilir; bunların katıldığı ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye olabilir.

9. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kuruluşları ile para ve sermaye piyasalarından ve her türlü fonlardan kaynak sağlayabilir.

10. Sanayide mülkiyetin geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlayacak tedbirler alır.

11. Banka kaynaklarını kalkınma planı ve yıllık programların hedef ve ilkelerine uygun olarak kullanır.

12. Amacının gerçekleşmesine yardımcı olacak her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlemi yapabilir.

13. Hertürlü menkul ve gayrimenkul malları alır, satar, kiralar, kiraya verir, leh ve aleyhte rehin, ipotek, intifa, irtifak hakları, gayrimenkul mükellefiyetleri ve sair hakları tesis edebilir.

14. Banka açtığı krediler karşılığında, menkul rehni, ticari işletme rehni ve gayrimenkul ipotegi de dahil olmak üzere her türlü teminatı alabilir " (12.2.1990 / 20431 . RG).

¹⁹ 4456 sayılı Kanun'un tam adı <<27.11.1975 Tarihli ve 13 sayılı "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kuruluşuna Dair Kanun Hükmünde Kararname",14.11.1983 Tarihli ve 165 sayılı "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.'nin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname",15.7.1988 tarihli ve 329 Sayılı "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.'nin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile 12.2.1990 Tarihli ve 401 Sayılı "Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"lerin Yürürlükten Kaldırılması ve Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun>> dur.

Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu ile de resmi görüşmeler başlatılmıştır. Tamamlanan Sermaye Onarım Projesi, tüm bulguları ve alternatif çözüm önerileri 23 Haziran 1998 tarihinde toplanan Aktif - Pasif Komitesine sunulmuş ve tartışılarak, çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla bir dizi toplantı, yazışma ve görüşme gerçekleştirilmiştir.

Banka'nın nominal sermayesinin 10 Trilyon TL'ndan 50 Trilyon TL'na çıkarılmasını sağlayan süreç içerisindeki tüm sermaye artırımlarının Sermaye Piyasası Kurul Kaydına alınması gerekliliğinden hareketle, Sermaye Piyasası Kurulu Başkanlığı nezdinde bulunan girişimler mevzuat gereği sonuçsuz kalmış ve 329 ve 401 sayılı KHK'lerle değişik 165 Sayılı KHK' nin 6. Maddesi ile düzenlenen Sermaye yapısı ile 18. Madde ile düzenlenen Kâr Dağıtım Maddelerinin değiştirilmesi zorunluluk arz etmiştir.

57. Cumhuriyet Hükümetinin Türkiye Kalkınma Bankası ile ilgili Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisinin olmayışı; sermayeyi düzenleyen 6. ve Kâr dağıtımını düzenleyen 18. maddelerde değişiklik sağlayacak yeni bir KHK ihdasını imkânlı kılmamıştır. Bu bağlamda da farklı bir çözüm olarak, ilgili iki maddenin bir Bakanlar Kurulu Kararı ile de tadil edilebileceği görülmüş ve Bakanlar Kurulu Karar Taslağı hazırlanarak Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu Başkanlığı' nın da uygun görüşleri ile T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararnameler Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Ancak; hazırlanan Bakanlar Kurulu Karar Taslağı ile meselenin çözüme kavuşturulamayacağı ve mutlaka yeni bir hukuki düzenleme gerekliliği yine aynı Genel Müdürlüğün cevabi yazısı ile Bankaya bildirilmiştir. Bu gelişmeleri takiben Banka'ca; hazırlanan 3 esas, bir geçici, bir yürürlük, bir de yürütme maddesinden oluşan Kanun Tasarı Taslağını, yine Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu Başkanlığı' nın da uygun görüşleri ile T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararnameler Genel Müdürlüğü' ne göndermiştir.

23. Temmuz 1999 tarihinde Bakanlar Kurulu' nca TBMM Başkanlığı'na arzı kabul edilen ve 5 Ağustos 1999 tarihinde de arz edilen ve de Başkanlıkça Plan ve Bütçe Komisyonu' na sevk edilen Kanun Tasarısı ana hatları ile: 4.11.1983 tarihli ve 165 sayılı **“Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.’nin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”**nin başlığının **“Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”** olarak değiştirilmesini, **sermaye sisteminin esas sermaye sisteminden kayıtlı sermaye sistemine geçişi, kâr dağıtım biçiminin yeniden düzenlenişini** içeriyordu.

Plan Bütçe Komisyonu çalışmaları sırasında, yukarıdaki Tasarı ve Kanun Hükmünde Kararnamelerin birbirleriyle ilgili görülmeleri nedeniyle, İçtüzüğün 35 inci maddesi uyarınca birleştirilerek görüşülmesi ve Tasarı ile Kanun Hükmünde Kararnamelerin tek bir metin halinde düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bahse konu komisyon toplantısında Yönetim Kurulunu düzenleyen 12.; Genel Müdür'ü düzenleyen 13., Genel Müdür Yardımcılıklarını düzenleyen 14. Maddelerin 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun amir hükümlerine uymasının bir zaruret olması nedeniyle değişiklik önerileri ve 17. Madde de düzenlenen İstisnalar, Hak ve İmtiyazlar maddesi

ile ilgili bir değişiklik önergesi verilmiş ve oybirliği ile Genel Kurula sevkedilmek üzere TBMM Başkanlığı'na gönderilmiştir. Ve böylece Türkiye Kalkınma Bankası, Kanun Hükmünde Kararnamelerle yürüttüğü çeyrek asırlık hizmet dönemini, kuruluşunu yeniden düzenleyen 4456 sayılı Kanun'un 17 Ekim 1999 tarih ve 23849 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle tamamlamış bulunmaktadır²⁰.

4456 sayılı Kanunun ile esas olarak gerçekleştirilen temel değişiklikler ve yenilikler şu noktaları içermektedir;

- a) Kronikleşmiş ve hukuki olarak çözümü imkânsız halde bulunan sermaye ve sermaye artırımlarına ilişkin problemler, sermaye sisteminin esas sermayeden kayıtlı sermaye sistemine dönüştürülmesi ile birlikte çözülmüş ve dolayısıyla, sermaye yapılanması çağdaşlaştırılarak yasal çerçeveye kavuşturulmuş (md 6),
- b) Banka Personeli başlıklı 15. Madde ile birlikte, nerede ise kuruluşundan bu yana çeşitli açılardan belirsizlikler taşıyan ve oldukça karışık hale gelmiş bulunan konu ile ilgili mevzuat; mevcuttaki mali ve sosyal haklar yasal çerçeveye oturtularak netliğe kavuşturulmuştur. Bununla birlikte; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun Banka ile ilgili çeşitli yıllara ait denetim raporlarında var olan, bu belirsizlikler ve belirsizliklerin yol açtığı uygulamalara ilişkin eleştiriler de giderilmiş olmaktadır.
- c) 15. Madde ile ilgili Geçici 2. Madde çerçevesinde; Banka çalışanlarının sosyal güvenlik açısından Emekli Sandığı ve SSK arasında tercihte bulunma hakkı da getirilmiş bulunmaktadır.
- d) İstisnalar, hak ve imtiyazları düzenleyen 17. Maddenin yeni hali ile birlikte de; Banka personelinin 6245 Sayılı Harcırah Kanunu limitlerine paralellik arzeden uygulamalar nedeniyle özellikle geçici görevle ilgili seyahatlerde karşılaştıkları mali sıkıntıların da giderilme imkânı, 6245 Sayılı Devlet Harcırah Kanunu'na tabi olmayışı nedeniyle sağlanmış bulunmaktadır. 17. Madde de kredilerle ilgili olarak, Bankaya ve şirketlere tanınan muafiyetin günün şartlarına ve Bankanın amacı ve faaliyet konularına uygun hale getirilmesi ve Banka'nın donuk kredilerinin tahsilinin kolaylaştırılması da sağlanmıştır.

1975 yılından 31 Aralık 2001'e uzanan önemli yapısal dönüşümler böyle sürerken Türkiye Kalkınma Bankası, 2001 sonu itibariyle 211,6 milyon ABD doları eşdeğerindeki aktif büyüklüğüyle Türk Bankacılık Sisteminde faaliyetlerini sürdürmeye gayret etmektedir.

²⁰Tüm bu sürece ilişkin gelişmeler için bkz;
www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_ss.durumu?kanun_no=4456

VI. Sonuç Yerine

Bilindiği üzere Cumhuriyetten günümüze Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı alanındaki gelişmelerin yönü hep birbirine benzer olmuştur. Genel gelişme trendindeki bu benzerlikler, Türkiye Kalkınma Bankası'nın içsel gelişme dinamiklerinde de görülmektedir. Gerek Desiyab 'dan Türkiye Kalkınma Bankası' na dönüşüm sürecinde, gerekse de TC.Turizm Bankası'nın fesh edilerek Türkiye Kalkınma Bankası'na devri sonrası süreçte , tüzel kişiliğin içsel dinamikleri oldukça istikrarsız ve kaygan olan makro iktisadi ortamda yüksek oranlı belirsizliğin etkisinde kalarak oldukça sık bir biçimde değişiklik göstermiş, adeta **“yaşayarak öğrenme stratejisi”** dahilinde faaliyetlerini sürdürerek günümüze kadar gelmiştir.

Türkiye Kalkınma Bankası yaklaşık 30 yıla yaklaşan hizmet döneminde başta sanayi ve turizm sektörleri olmak üzere, ülkenin kalkınma çabalarına azımsanmayacak oranda omuz vermiştir. Ancak; son yıllarda giderek derinleşen makro iktisadi belirsizlik ortamındaki fırtınalar Banka'yı ciddi oranda etkilemiştir. Özellikle 1997 Temmuzuna kadar olan olumsuzlukların önemli bir bölümü Banka'nın belirli strateji etrafında üretilmiş olan bir amaç fonksiyonundan yoksun operasyonel faaliyetlerindeki hatalar nedeniyle gerçekleşmiştir.

Eğer Türkiye'de bilgi toplumu için sanayileşme, yeniden amaç fonksiyonuna bir değişken olarak dahil edilecekse ve istikrarsızlık → kriz → yapay büyüme → istikrarsızlık sarmalından kurtulmak hedefleniyorsa, kalkınma ve yatırım bankacılığının farklı bir ifade ile ihtisas bankacılığının ülkemizdeki örgütlenme modeli ve faaliyetleri yeniden gözden geçirilerek özendirilmeli, bankalar ve şirketler kesimi arasında verimlilik esasına dayalı bir işbirliğini kökleştirmek ve bankalar ve firmalar arasındaki çapraz ortaklıklardan (iştirak yolu ile finansman) çekinmemek uygulanabilir çözümlerden biri olarak görünmektedir.

Yeni alanlara yatırım yapacak firmaların finansmanını gerek geleneksel *“ticari”* esaslı bankacılık yöntemleriyle gerekse de *uygulamaları itibariyle kısa dönem perspektifli* sermaye piyasalarıyla çözüme kavuşturmanın güçlüğü nedeniyle devlet, bu *“finansmanı”* esas olarak Kalkınma ve Yatırım Bankaları aracılığıyla özel bir tarzda düzenlemek durumundadır. **Başarılı ülke modellerinin örneğin Almanya, Japonya, Çin ve Güney Kore gibi ataklarındaki devletin kural koyucu, düzenleyici ve denetleyici fonksiyonları hatırlanmalıdır.**

Bununla birlikte; **yeni hedefler üzerine kurulmuş yeni bir teşvik sistemine bu sistemi işlerliğe geçirebilecek destek fonları, teknoloji transferi ile yerel teknolojik gelişmeye katkıda bulunacak yeni bir kurumsal yapılanma temelinde oluşturulabilecek olan ulusal sanai tasarımı geliştirilme çabalarına büyük bir hız verilmeli ve bu süreçte; Türkiye Kalkınma Bankası birikimi mutlaka dikkate alınmalıdır.**

Bu bağlamda; **Türkiye Kalkınma Bankası**; başta sanayi, turizm, eğitim, sağlık ve enerji sektörleri olmak üzere **reel sektörün yeniden yapılanmasında süreklilik arzeden bir kaynak yapısına kavuşturulması paralelinde daha da aktif bir iktisadi kurum olmalıdır.** Zira, güçlü

beşeri sermayesi, 30 yıla yakın projeye dayalı finansman modellerine ilişkin birikimi, 1980’li yılların ikinci yarısında başlattığı ve 1990 yılında tamamladığı iktisadi, mali, teknik ve idari eksenlerdeki **rehabilitasyon programlarıyla** (*bahse konu dönemde rehabilitasyon programının uygulandığı şirketler İMKB’nda halka arz edilerek özelleştirilmişlerdir*) ekonomiye yeniden kazandırdığı şirketlerle, gerek sanayii gerekse de turizm sektörlerine verdiği finansal desteklerle yaratılan, güçlendirilen ve bugün sektörlerinde önemli ağırlığa sahip işletmelerle ve de bölgesel dengesizliği en aza indirmeye dönük çabalarıyla oldukça başarılı olmuştur.

Banka’nın en büyük hissedarı Hazine Müsteşarlığı ve ülkemiz adına Avrupa Birliği’ne üyelik süreci sorumluluğunun önemli bir bölümünü üstlenmiş olan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ve de Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’nın çabalarına, görevlendirilmesi halinde Türkiye Kalkınma Bankası destek verebilir.

Gerek Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde; Avrupa Birliği mali yardımlarına konu projeler gerekse de diğer uluslararası mali kuruluşlardan sağlanabilecek mali kaynaklardan desteklenecek **projelerin değerlendirilerek seçimi ve bahse konu projelere aktarılacak finansal desteklerin kullandırılması konularındaki süreçlerde** çeyrek asırlık deneyimi ile **Türkiye Kalkınma Bankası’nın** birikimi gözardı edilmemelidir.

Doğrudan (üretken alanlara yatırım yapacak) yabancı sermayenin ülkemize gelmesini sağlamak amacıyla oluşturulabilecek risk ortaklığı sistemi için, **Türkiye Kalkınma Bankası** aracılığıyla ülkemizde yatırım yapacak şirketlerin sermayelerine belli oranlarda ortak olunabilir ve bu ortaklıkları teşvik için yatırım kredisi imkânları tasarlanabilir.

Sonuç olarak; iktisadi büyüme çabalarına yarattığı yüksek katma değerle önemli katkılar sağlayan başta sanayii sektörü olmak üzere tüm **reel sektörün yeniden yapılanmasında Türkiye Kalkınma Bankası aracılığıyla** uygulanması lazım gelen **project based finance** politikaları ile **pump priming** etkisi yaratmanın mümkün olduğu düşünülmelidir. Ama esas olarak, “*Türkiye’nin uzun vadeli ve dengeli bir sanayileşme / kalkınma vizyonu, kısa / orta vadeli ama ardı arkası kesilmeyen istikrar programlarına terk etme*” zihniyetinden vazgeçmesi gerekmektedir. “*Sektörler ve bölgeler arası kaynak tahsislerini uzun vadeli bir iktisadi kalkınma stratejisi doğrultusunda yönlendirmeyen hiçbir ülkenin özellikle de Türkiye gibi görece geri bir ekonomik yapılanmanın gelişmiş ülkeler ligine terfi etmesi ve orada varlığını korumaya devam etmesi olasılığı bulunmamaktadır*” (Oyan 2002).

REFERANSLAR

AKGÜÇ,Ö.(1987) : **100 Soruda Bankacılık**. Gerçek Yayınevi.İstanbul.

AKTAN,R.(1968) : **Türkiye İktisadı**. AÜ. SBF Yayını.Ankara.

AKYÜZ,Y.(1984): **Türk Ekonomisinde Mali Yapı ve İlişkiler**. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası , İstanbul. Nisan.

------(1990): " Financial System and Policies in Turkey in the 1980s" T.Arıcanlı ve D.Rodrik (Ed). **The Political Economy of Turkey: Debt, Adjustment and Sustainability**. London.Mc Millan.

APAK, S. (1993) : **Yurtdışındaki İşçi Potansiyeli ve Türkiye Ekonomisi**. Cem Yayınevi . Ekim. İstanbul.

BORATAV,K. (1982) : **Türkiye'de Devletçilik**.Gerçek Yayınevi.İstanbul.

----- (1988) : **Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)**.Gerçek Yayınevi. Yeni Dizi:1 İstanbul.

----- (1995) : "*İktisat Tarihi (1981-1994)* " **Türkiye Tarihi 5. Bugünkü Türkiye 1980-1995** . s.159-210. (Ed) :Sina AKŞİN. Cem Yayınevi Tarih Dizisi Eylül. İstanbul.

BORATAV,K.-TÜRKCAN,E.(1993): **Türkiye'de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT'ler**. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.İstanbul.

BORATAV,K.-TÜREL,O.-YELDAN,E.(1994): "Distributional Dynamics in Turkey Under Structural Adjustment of the 1980's" **New Perspectives on Turkey**,Fall,11.pp.43-69.İstanbul.

ÇAVDAR,T.(1973) : "Cumhuriyet Devri Başlarken Türk Ekonomisi" **Türkiye Ekonomisi'nin Elli Yılı Semineri**. Bursa İktisadi Ticari İlimler Akademisi.

DESİYAB . (1981) : **Türkiye'nin Sanayileşmesinde Halk ve İşçi Şirketlerinin Rolü ve Geleceği**. Sempozyum.1-2 Temmuz. Ankara.

----- . (1982) : **Sermaye Piyasası Kanunu ve Halk-İşçi Şirketleri**. Sempozyum .27-28 Mayıs. Ankara.

----- . (1983a) : **Çok Ortaklı Şirketler DESİYAB Toplantısı**. .11-13 Mart. Abant.

----- . (1983b) : **Kalkınmanın Finansmanında İhtisas Bankacılığı**.Sempozyum. 24-25 Mayıs. Ankara.

----- . (1983c) : **DESİYAB-Çok Ortaklı Şirketler Toplantısı II** .1-3 Eylül. Van.

----- . (1984) : **İşçi Tasarruflarının Değerlendirilmesi , Yabancı Sermaye ve DESİYAB**. Sempozyum 26-27 Kasım.Trabzon.

DİE. (1973) : **Türkiye'de İktisadi ve Sosyal Gelişmenin 50. Yılı**.Ankara.

DPT.(1969) : **Kalkınan Türkiye Rakamlarla (1923-1968)**. Ankara.

-----,(1978) :**Tümosan,Taksan,Temsan,Testaş ve Gerkonsan Özel İhtisas Komisyon Raporu**. DPT Yayın No:1639 .Ankara.

ERSEL,H.-ÖZTÜRK,E.(1990): "The Credit - Delivery System in Turkey" **CBRT, Research Department, Discussion Papers.No:9003**, Ankara.March.

FRY,Maxwell,(1989): " Financial Development Theories and Recent Experiences " **Oxford Review of Economic Policy, Vol.5,No.4**.

GÜVEN PARTİSİ. (1968) : "Güven Partisi Gelişmemiş Bölgeleri Kalkındırmak İçin Yeni Bir Banka Kurulmasını Teklif Etti".**27.3.1968 Tarihli Basın Açıklaması**.Teksir.

İŞLETMELER BAKANLIĞI. (1979) : **Halk Girişimleri Anket Sonuçları**. İşletmeler Bakanlığı Yayın No:3.S.10.Ankara

KAZGAN,G.(1994) : **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**. Altın Kitaplar Yayınevi,Bilimsel Sorunlar Dizisi,Ağustos.İstanbul.

KEYDER,Ç.(1982) : **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)** Yurt Yayınları.Ankara.

KEPENEK,Y. (199) : "Ulus Devletten Gelişimci Devlete" **ODTÜ Gelişme Dergisi** – Fikret Görün'e Armağan 26(3-4) 1999,309-336.Ankara

MALİYE BAKANLIĞI.(1981) : **Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve İştirakleri Yıllığı 1980-1981**. Ankara.

NASUHOĞLU,A.H.(1984) : "Türkiye Deneyi". **Göçveren Bölgelerde Teşebbüslerin Gelişimi İçin Özel Tasarruflar : Finansman Kurumlarının Rolü Semineri**". OECD-DESIYAB.1-5 Nisan.Büyük Efes Oteli. İzmir.

OYAN,O (2002) : "Bir Kalkınma Bankamız Yok Muydu?" **Dünya Gazetesi**. 12.04.2002.

ÖKÇÜN,G.(1970) : **Osmanlı Sanayi İstatistikleri 1913-1915**. AÜ.SBF Yayını.Ankara.

ÖZATAY,F.; ÖZTÜRK,E.; SAK,G. (1996) : Şirketler Kesiminin Finansman Sorunları ve Alternatif Finansman Kaynakları. TUSİAD T / 96 - 1/192.İstanbul.

SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI.(1977) : **Ağır Sanayi 1977**. Ed. Orhan Gök.Ankara.

SHAPIRO, H-TAYLOR,L. (1990) : "The State and Industrial Strategy" **World Development**, 18(6). s.861-878.

SOMEL,C.(1993): "Büyümenin Finansmanında Japonya Deneyimi:1955-1992" **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 19(4).Ankara.

SOYDEMİR,S.(1992): **Sermaye Birikimi, Kalkınma ve Finansal Sistem**. Sermaye Piyasası Kurulu, Araştırma Raporu.Ankara.

STIGLITZ, G. E. (1994) "The Role of the State in Financial Markets", **Proceedings of the Annual Conference on Development Economics**, The World Bank.

SUMMERS, L. H. and VINOD, T. (1993) "Recent Lessons of Development", **Research Observer, The World Bank**, Vol.8, No.2,

ŞAHİNKAYA, S.(1992): "Sermaye Birikimi Sınai Birikim ve İmalat Sanayi" **3. İzmir İktisat Kongresi. Kongre Tebliği. 4-7 Haziran. Sektörel Gelişme Stratejileri** C.3.s.107-123. DPT.Ankara.

----- (1997) : " Bankacılık Kesimi – Reel Kesim İlişkileri Üzerine Değınmeler". **1990'ların Bilançosu (Değerlendirme Yazıları). Türk-İş Yıllığı. 97/2**. Ankara.

----- (1998): **Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma & Yatırım Bankaları (Teorik Bir Çerçeve Türkiye Örneği)**. Mülkiyeliler Birliğı Vakfı Yayınları No:23. Tezle Dizisi No:7. Kasım. Ankara.

----- (2001) " Türkiye'nin Bölgesel İktisadi Dengesizlikleri Giderme, "Bölgesel Gelişme Stratejisi" Oluşturma Gayretleri Üzerine Değınmeler ve "Yeni" Bir Örgütlenme

Önerisi” **ERC / ODTÜ. V.Uluslararası Ekonomi Kongresi, Kongre Tebliği.** 11-13 Eylül 2001. ODTÜ. Ankara.

----- (2001): "Türkiye’de Kamusal Bankacılık Açısından Reel Sektör– Finansal Kesim İlişkileri Üzerine Gözlemler ". **VII Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kongre Tebliği.** 21-23 Kasım 2001. ODTÜ. Ankara.

TBMM (1974) : Bütçe Plan Komisyonu Raporu. 20.06.1974 Tarih, Esas.1/4. Karar.13

TBMM (1975) : **Tutanak Dergisi**, 9.1.1975.D.4,C.7 Ekinde. S.77.

TEKELİ, İ. - İLKİN,S. (1982) : **Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu.** Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi.No:3. ODTÜ.Ankara.

-----.(1983) : **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları.** Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi.No:2. ODTÜ.Ankara.

TEZEL,Y.(1982) : **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)** Yurt Yayınları No:4. Ankara.

TÜREL,O.(1981) : "1970’li Yıllarda Mühendislik Sanayilerindeki Kamu Yatırımları: Gözlem ve Değerlendirmeler " **ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayı.**Ankara.

..... (1994):"Az gelişmiş Ülkelerde Finans Politikaları" Önder,İ. et.al .(Ed).**Türkiye’de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar** içinde. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.İstanbul.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ. (1982) : **F.Almanya’da Çalışan Türk İşçilerinin Toplu Dönüşleri ve Türkiye İle F.Almanya’da Uyum Sağlama Semineri**, 16-18 Mart.Bursa.

UYGUR, E.(1991): **Policy, Productivity , Growth and Employment in Turkey, 1960-1989 and Prospects for the 1990’s.** Special Topic Study.ILO.Geneva.

ÜŞÜR, İ. (1997) : “Ma’lumât Toplumu ya da Buharlaşan Her Şey Katlaşıyor” **1990’ların Bilançosu (Değerlendirme Yazıları). Türk-İş Yıllığı. 97/2.** s.293-320. Ankara.

WEISS,L ve HOBSON,M.J. (1995) : **States and Economic Development, A Comparative Historical Analysis.** Polity Press.Cambridge.UK.